

RAHUMEELSE SÕDALASE TEE

*Raamat,
mis muudab elusid*

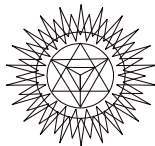
Dan Millman

RAHUMEELSE SÕDALASE TEE

RAAMAT, MIS MUUDAB ELUSID

DAN MILLMAN

KIRJASTUS VALGUSESAAR

Originaali tiitel:
Way of the Peaceful Warrior

Tõlkinud *Virge Õuemaa*

Toimetanud *Riina Grethiel Leppoja, Marko Sekitel Leppoja,*
Jana Kuremägi

Korrektuur *Malle Kiirend*

Avaldatud lepingu alusel kirjastusega
HJ Kramer Inc

ISBN: 978-9949-9001-4-5

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

© 1980, 1984, 2000 Dan Millman

© Tõlge eesti keelde. OÜ Valgusesaar, 2010

www.valgusesaar.ee
Külastage ka Valgusesaare e-poodi – www.valgusesaar.com

Kirjastus Valgusesaar on meie panus, et aidata luua reaalsust, mis põhineb koostööl. Me oleme veendunud, et kogu inimkond on üks tervik ning et igaihe panus selle terviku harmoneerimisel ja rikastamisel on ainukordne ning väärtuslik. Raamatud, mida avaldame, aitavad inimestel avastada iseennast ning meenutada oma hingesuurust – eneses peituvat jumalikku potentsiaali. Meie eesmärgiks on edastada sõnumit, et üheskoos suudame seda maailma muuta ning et meis kõigis on peidus võime luua nii enese kui teiste jaoks paremat tulevikku.

Valgusesaar

„Teie raamat pani mind nii nutma kui naerma.“

– Dr Ines Freedman
Sunnyvale, California

„Teie raamat jättis mulle sügava mulje. Tundsin, otsekui oleks keegi mulle kõrvaküülu andnud ja mu üles äratanud.“

– Alan Kaplan
aikido õpetaja

„Saadud kogemust ei ole võimalik sõnadega kirjeldada. See aitab mul saavutada enneolematult sügava sisemise rahu.“

– Sue Tabashnik
Southfield, Michigan

„Mu noortele õpilastele meeldis teie raamat, sest neil on võimalik õpitut oma elus rakendada.“

– Dennis Edwards
Briti Columbia lääneosa

„Minu nimi on Hope. Olen viieteistkümnendaastane. Teie raamat muutis mu elu.“

– Hope Wagner
Hinkley, Ohio

„On see kõik tõsi? Võib-olla on, võib-olla mitte..., kuid kindlasti on tõsi selle raamatu võime panna meid mõtlema elu sügavaimate küsimuste üle.“

– Charles Tart, PhD
psühholoogiaprofessor

„Teie raamat on aidanud mul saada kontakti tunnetega, mida ma polnud kogunud väga varasest lapsepõlvest saadik. Olen taas leidnud röömu lihtsalt elus olemisest.“

– Deb Paschal
San Diego, California

*Ülimale rahusõdalasele,
kelle jaoks Sokrateski on vaid
virvendav peegeldus –
kellel pole nime, kuid kel ometi on neid palju,
kes on meie kõigi Allikas.*

SISUKORD

TÄNUAVALDUSED	1
EESSÕNA	3
BENSIINIJAAM VIKERKAARE LÕPUS	7
ESIMENE RAAMAT: MUUTUSTE TUULED	37
I peatükk – Maagiapuhangud	39
II peatükk – Illusioonide võrk	57
III peatükk – Vabaks raiumine	83
TEINE RAAMAT: SÕDALASE VÄLJAÕPE	105
IV peatükk – Mõõga teritamine	107
V peatükk – Mägirada	155
VI peatükk – Ülemeeleline nauding	179
KOLMAS RAAMAT: PÕHJENDAMATU ÕNN	197
VII peatükk – Viimne otsing	199
VIII peatükk – Värav avaneb	217
JÄRELSÕNA: NAER TUULES	233
RAHUMEELNE SÕDALANE – RAAMATUST	
EKRAANILE	237
AUTORIST	245

TÄNUAVALDUSED

Elu on mind õnnistanud paljude õpetajate ja teiste mu teekonda mõjutanud suurepäraste inimestega, kes on kõik omal moel selle raamatu valmimisele kaasa aidanud. Nende seas on olulist rolli mänginud ka mu vanemad Herman ja Vivian Millman, kes on mind armastanud ja minusse uskunud ning mulle alati toeks olnud, samuti mu kirjastaja Hal Kramer, kes usaldas oma sisemist valgust ja teravat vaistu, võttes enda kanda selle teose avaldamisega seotud riskid. Samuti tänan Hali kaaskirjastajat Linda Kramerit heldekäelise toetuse ja ääretu otsekohesuse eest ning Marc Allenit, Jason Gardeneri ja kogu kirjastuse New World Library kollektiivi, kelle sügavad teadmised kirjastamise vallas on loonud mu raamatule selle 20. aastapäeval ka edaspidiseks vägeva hüppelava.

Selle raamatu esmatrüki ilmumisest alates on Charlie Winton ja Publishers Group Westi töötajad olnud need, kes on loonud vajaliku ühenduslüli kirjaniku, kirjastuse ja avalikkuse vahel. Nende hiilgav töö jääb tihtipeale tähelepanuta, kuid see on olnud paljude kirjanike jaoks määrava tähtsusega, ning ma olen neile selle eest väga tänulik. Suur aitäh ka mu agentidele Michael Larsenile ja Elizabeth Pomadale.

Ja muidugi lõpmatu armastus ja tänu Joyle – mu naisele, kaaslasele, sõbrale, õpetajale, kõige karmimale toimetajale ja ustavamale toetajale –, õnnistusele minu elus ning mu vaimu virgenda hoidvale kaitseinglile.

Ja loomulikult mõõtmatu tänu Sokratesele.

EESSÕNA

1966. aasta detsembris, mil õppisin Berkeleys California ülikoolis kolmandal kursusel, toimus mu elus rida erakordseid sündmusi. Kõik sai alguse ühel varahommikul kell 3.20, kui ma ööpäevaringselt avatud bensiinjaamas esmakordselt Sokratese otsa komistasin. (Oma pärisnime ta mulle ei avaldanudki, kuid pärast seda öist kohtumist andsin talle ise impulsi ajel nime Vana-Kreeka filosoofi järgi – talle see meeldis, mistõttu nii jäigi.) See juhuslik kohtumine ning järgnenud seiklused muutsid mu elu.

Enne 1966. aastat oli elu minu vastu helde olnud. Kasvasin üles turvalises keskkonnas armastavate vanemate hoole all, hiljem võitsin Londonis maailmameistrivõistlused batuudihüpetes, reisisin läbi kogu Euroopa ning mulle langesid osaks au ja kuulsus. Saavutasin nii mõndagi, kuid mitte püsivat rahutunnet ega rahulolu.

Nüüd ma mõistan, et olin kõik need aastad teatud mõttes maganud ja ainult näinud und, et olen ärkvel – kuni kohtasin Sokratest, kellest sai minu õpetaja ja sõber. Enne seda olin järjekindlalt uskunud, et suurepärase elu, rahulolu ja tarkus on minu kui inimese sünniõigus ning need antakse mulle aja möödudes iseenesest. Ma ei osanud arvatagi, et pean õppima, *kuidas* elada – et maailma õigeks nägemiseks on kindlad meetodid, mida mul tuleb omandada, enne kui saan ärgata lihtsale, õnnelikule ja probleemideta elule.

Sokrates näitas mulle mu varasemate meetodite ekslikkust, vastandades need *oma* meetodiga – Rahumeelse Sõdalase Teega. Ta heitis pidevalt nalja mu tõsise, murede- ja probleemiderohke elu üle, kuni õppisin nägema maailma läbi tema silmade, mis olid tulvil tarkust, kaastunnet ja huumorimeelt. Ja ta ei jätnud enne, kui ka mina mõistsin sõdalasena elamise tähendust.

Sageli istusin tema juures varaste hommikutundideni, teda kuulates, temaga vaieldes ja tahes-tahtmata naeru lõkerdades. See lugu põhineb küll minu seiklustel, kuid *on* romaan. Mees, keda ma Sokrateseks nimetan, oli tõepoolest olemas. Ent kuna tema viisiks oli maailmaga ühte sulanduda, on kohati raske öelda, kus lõppes tema käest õpitu ning kust algasid teiste õpetajate ja elukogemuste mõjud. Olen kahekõnede ja sündmuste kronoloogilise järgnevusega vabalt ümber käinud ning lisanud naljakaid juhtumeid ja kujundlikke ütlusi, et tõsta esile õppetunde, mida Sokrates oleks ehk tahtnud minu kaudu edasi anda.

Elu ei ole eraasi. Igast loost ja selles peituvatest õppetundidest on kasu ainult siis, kui ka teised neist osa saavad. Seetõttu otsustasingi oma õpetajat austada ning tema tarkust ja teravmeelsust teiega jagada.

RAHUMEELSE
SÕDALASE
TEE

Sõdalasteks, sõdalasteks nimetame me end.
Võitleme hiilgavate vooruste, kõrgete püüdluste,
üleva tarkuse nimel, seepärast end sõdalasteks nimetamegi.

– *Anguttara Nikaya* –

BENSIINIJAAM

VIKERKAARE LÕPUS

Elu algab,“ mõtlesin ma emale ja isale hüvastijätuks lehvitades ning oma usaldusväärse, esimeseks kolledžiaastaks ”tarvilikku kraami täis tuubitud vana valge Valiantiga kõnniteeservast eemaldudes. Tundsind end tugevana, sõltumatuna ning olin valmis kõigeks.

Raadiost kõlavat laulu täiel häälel kaasa lauldes kihutasin läbi Los Angelese tänavate põhja poole, seejärel ületasin Grapevine'i kõrgendiku, suundudes 99. maanteele, mis viis mind läbi roheliste lauskjate põllumaade otse San Gabrieli mäestiku jalami-
le.

Vahetult videviku hakul lõppes mu käänuline laskumine Oaklandi küngaste vahel ning mu ees avanes vaade sädelevale San Francisco lahele. Mida lähemale jõudsin Berkeley ülikoolilinnakule, seda suuremaks kasvas mu erutus.

Oma ühiselamu üles leidnud, pakkisin kohvid lahti ning silmitsesin aknast Kuldvärava silda ja pimeduses sätendavaid San Francisco tulesid.

Viis minutit hiljem kõndisin mööda Telegraafi avenüüd, kiigates sisse poekendest, joobudes värskest Põhja-California õhust ja nautides pisikestest kohvikutest hoovavaid aroome. Olles suures elevuses kõigist neist uutest muljetest, jalutasin kooliterri-
tooriumi kaunilt kujundatud teeradadel kauem kui südaööni.

Järgmisel päeval läksin kohe pärast hommikusööki Harmoni võimlasse, kus treenisin kuus päeva nädalas, nii et higi voolas, iga päev neli tundi lihaseid pingutades ja saltosid visates, püüeldes oma unistuse poole saada tšempioniks.

Kahe päeva pärast ma suisa uppusin inimeste, paberite ja tunniplaanide merre. Peagi kuud sulandusid, möödudes ja vahel-

dudes pehmusega, mis on iseloomulik mahedatele California aastaegadele. Loengud elasin üle, võimlas tegin edusamme. Üks sõber ütles mulle kunagi, et olen sündinud akrobaat. Kahtlemata nägin sedamoodi välja: korrektne soeng, lühikesed pruunid juuksed, sale, sitke keha. Olin alati armastanud hulljulgeid trikke teha, juba lapsena meeldis mulle mängida hirmu piirimail. Võimlemis-saalist oli saanud mu pühamu, kus kogesin elevust, väljakutseid ja teatud määral ka rahulolu.

Kahe esimese õppeaasta jooksul käisin USA Võimlemisföderatsiooni esindajana Saksamaal, Prantsusmaal ja Inglismaal. Võitsin maailmameistri tiitli batuudihüpetes, võidukarikaid sigines mu toanurka üha juurde, mu foto ilmus üliõpilaslehes Daily Californian nii regulaarselt, et mind hakati ära tundma ja mu kuulsus kasvas. Neiud naeratasid mulle. Lühikeste blondide juuste ning lumivalge hambareaga ihaldusväärne, ustav ja armas sõber Susie, kes oli minust sisse võetud, külastas mind üha sagedamini. Isegi mu õpingud sujusid hästi. Tundsini end otsekuu seitsmendas taevas.

Ent kolmandal õppeaastal, 1966. aasta varasügisel hakkas kaju võtma midagi sünget ja raskesti tabatavat. Selleks ajaks olin ühikast välja kolinud ja elasin üksi väikeses stuudiokorteris otse omaniku maja taga. Isegi keset kõiki oma saavutusi tundsin üha süvenevat melanhooliat. Siis algasid õudusunenäod. Peeaegu igal ööl ärkasin võpatusega, higist nõretades. Alati oli unenägu enam-vähem sama.

Jalutan pimedal linnatänaval. Läbi tumeda udukeerise paistavad ähvardavalt kõrged usteta hooned.

Minu suunas sammub musta kapuutsiga ülikõrge kaju. Pigem tajun, kui näen õõvatekitavat viirastust, säravalget kolpa tühjade silmakoobastega mind surmvaikusel põrnitsemas. Valge sõrmeluu osutab minu poole, kämblaluud kõverduvad kutsuvaks käpaks. Tardun.

Hirnutava kogu tagant ilmub välja valgejuukseline mees, nägu rahulik ja sile. Ta astub hääletult. Tajun, et ta on mu ainus lootus põgeneda, et tema võimuses on mind päästa, kuid ta ei näe mind ning ma ei suuda teda hiiüda.

Minu hirmu üle irvitades pöörab musta kapuutsiga Surm end valgepäise mehe poole, kes talle näkku naerab. Jälgin toimuvat rabatult. Surm iiritab raevukalt temast kinni haarata, kuid järgmisel hetkel kahmab vanamees tal mantlist ja paiskab ta õhku. Tont sööstab minu suunas.

Järsku halastamatu vikatimees haihtub. Säravalgete juustega mees vaatab mulle otsa, käed tervituse märgiks välja sirutatud. Lähen tema poole ja siis otse tema sisse, sulades temaga ühte. Alla vaadates märkan, et mul endal on seljas must rüü. Tõstan käed ja näen pleekinud valgeid jändrikke luid ühinenemas otsekui palveks.

Ärkasin hingeldades.

Ühel ööl detsembri alguses lamasin voodis ja kuulatasin oma korteriakna tillukesest praost läbipuhuva tuule ulgumist. Kuna mul und ei tulnud, panin jalga pleekinud teksapiüksid ja tennised, tõmbasin selga T-särgi ja selle peale sulle ja astusin õhe. Kell oli 3.05.

Kõmpisin sihitult ringi, hingates sügavalt sisse niisket, jahedat õhku. Mu pilk oli tähtedest valgustatud taeva poole tõstetud ja ma kuulatasin pingsalt, püüdes tabada vaiksete tänavate harvu helisid. Külma tekitas söögiisu, mistõttu seadsin sammud ööpäevaringselt avatud bensiinijaama poole, et osta küpsiseid ja mingit karastusjooki. Käed taskus, ruttasin läbi ülikoolilinnaku suikuvatest majadest mööda, kuni jõudsin bensiinijaama tuledeni. Tegu oli eredalt helendava oasiga suletud söögikohtade, poodide ja kinode pimedal kõnnumaal.

Läksin ümber bensiinijaamaga külgneva garaaži nurga ja oleksin peaaegu otsa komistanud varjus istuvale mehele, kelle tooli seljatugi oli toetatud vastu punastest kahhelkividest seinast. Ta-

ganesin ehmunult. Mees kandis punast villast mütsi, halle pesusametist pükse, valgeid sokke ja jaapani sandaale. Ta paistis end kerges tuulejopes küllalt mõnusalt tundvat, kuigi termomeeter ta pea kõrval seinal näitas, et sooja oli vaid kolm kraadi.

Pilku tõstmata ütles ta valju, peaaegu et meloodilise häälega: „Vabandust, et sind ehmatasin.“

„Ah, pole hullu. Kas teil limpsi on?“

„Ainult puuviljamahla. Ja ära kutsu mind „papiks“!“^{*} Mees pöördus minu poole ning võttis muiates mütsi peast, tuues nähtavale oma säravvalged juuksed. Siis puhkes ta naerma.

See naer! Silmitsesin teda veel hetke mõttelageda pilguga. See oli ju vanamees minu unenäost! Valged juuksed, klaar kortsudeta nägu, pikk sale viie- või kuuekümnepäevane mees. Ta naeris uuesti. Segaduses koperdasin kuidagi ukse otsa, millel seisis silt „Kontor“, ja tõukasin selle lahti. Tajusin, et koos kontoriuksega avanes veel üks uks, uks teise dimensiooni. Vajusin judisedes vanale diivanile, püüdes määratleda, mis võiks selle ukse kaudu kriisates mu korrastatud maailma siseneda. Mu hirm oli segunenud veidra, mõistetamatu lummusega. Istusin pinnapealselt hingates, püüdes taastada oma senist arusaama tavamaailmast.

Vaatasin kontoris ringi. Tavalise üksluse ja korratu bensii-nijaamaga ei andnud seda kohta võrreldagi. Diivan, millel ma istusin, oli kaetud luitunud, kuid värvilise mehniko tekiga. Minust vasakul pool sissepääsu kõrval seisis kast kenasti paigutatud, matkajale mõeldud abivahenditega – kaartide, kaitsmete, päikesepriilidega jne. Väikese, kreeka pähkli puust tumepruuni kirjutuslaua taga seisis rootsipunane sametpolstriga tool. Joogiveeautomaat varjas ust sildiga „Isiklik“. Minu lähedusse jäi veel teinegi uks, mis viis garaaži.

Kõige rohkem hämmastas mind aga ruumi kodune õhk-kond. Ere kollane narmasvaip ulatus pikuti peaaegu uksematini.

---

* Siin on tegu tõlkimatu sõnademänguga. Inglisekeelne „soda pop“ tähendab kõnekeeles magusat limonaadi, „pop“ eraldi aga papit, papsi või taati. *Toim.*

Seinad olid hiljuti valgeks võõbatud ja neile andsid värvi mõned maastikumaalid. Lampide pehmelt kumav valgus mõjus rahustavalt. See oli lõõgastav kontrast pimestavale välisvalgustusele. Kokkuvõttes tundus tuba soe, korras ja turvaline.

Kuidas oleksingi võinud teada, et sellest saab ettearvamatu seikluse, maagia, hirmu ja romantika asupaik? Sel hetkel oli mu ainus mõte, et siia sobiks kenasti ka kamin.

Peagi mu hingamine aeglustus, ja kuigi mu meel polnud veel täielikult rahunenud, lakkas vähemalt mõtete tiirlemine. Selle valgete juustega vana mehe sarnasus mehega mu unenäost oli kindlasti kokkusattumus. Tõusin ohates püsti, tõmbasin jopeluku kinni ja astusin välja külma õhu kätte.

Mees istus ikka veel samas kohas. Temast möödudes talle viimast kiiret pilku heites märkasin helki ta silmis, mille sarnaseid ma polnud iial varem näinud. Alguses paistsid neis olevat pisarad, mis on valmis kohe-kohe pudenema, siis aga muutusid pisarad sädeluseks, mis meenutas tähevalguse peegeldust. Ta pilk neelas mu sügavamale endasse, kuni tähed ise ta silmade peegelduseks muutusid. Nii olin mõnda aega süüvinud nendesse järeleandmatutesse ja uudishimulikesse imikusilmadesse, nägemata midagi muud enda ümber.

Ma ei tea, kui kaua seal sedasi seisin: võib-olla sekundeid, võib-olla minuteid – võib-olla kauem. Võpatusega meenus mulle, kus ma olen. Tundes, et olen tasakaalust väljas, pomisesin head ööd ja tõttasin maja nurga poole.

Kõnnitee äärde jõudes peatusin. Mu kael surises; tajusin, et mees jälgib mind. Vaatasin tagasi. Möödunud polnud rohkem kui viisteist sekundit. Ent seal ta seisis – *katusel*, käsivarred risti, pilk tähistaevasse suunatud. Vahtisin ammuli sui ikka veel seina vastu toetuvat tühja tooli ja pöörasin siis silmad uuesti üles. See oli võimatu! Kui ta oleks parajasti ülisuurte hiirte poolt kohaleveetud hiigelkõrvitsast tõlla ratast vahetanud, oleks mõju olnud peaaegu sama jahmatav.

Silmitsesin öövaikusel ta saledat, eemaltki aukartustäratavat kaju. Kuulsin tuules helisevate kelladena kõlavat tähtede laulu. Järsku langetas ta pea ja vaatas mulle otse silma. Ta seisis minust umbes kahekümne meetri kaugusel, kuid ma peaaegu et tundsin oma näol ta hingeõhku. Ma värisesin, ent mitte külmast. Uks, mille taga reaalsus unenägudega ühte sulas, paotus taas.

Vaatasin mehe poole üles. „Jah?“ küsis ta. „Kas ma saan sind kuidagi aidata?“ Prohvetlikud sõnad!

„Vabandust, aga...“

„Vabandus on vastu võetud,“ naeratas mees. Tundsin, kuidas ma punastan; olukord hakkas mulle närvidele käima. Ta mängis minuga mängu, mille reegleid ma ei tundnud.

„Olgu peale, aga kuidas te katusele saite?“

„Mis tähendab, kuidas ma katusele sain?“ küsis ta, näol süütu ja hämmeldunud ilme.

„Jah. Kuidas te saite vähem kui kahekümne sekundiga sellelt toolilt,“ osutasin ma, „katusele? Te just toetusite seal vastu seinale. Ma pöörasin ringi, läksin nurgani ja teie...“

„Tean täpselt, mida *mina* tegin,“ – ta hääli kõmises. „Pole mingit tarvidust seda mulle kirjeldada. Küsimus on selles, kas sa tead, mida *sina* tegid?“

„Muidugi ma tean, mida ma tegin!“ Hakkasin vihaseks saama. Ega ma mingi põngerjas polnud, keda noomida võis! Et ma aga tahtsin meeleheitlikult vanamehe trikist aru saada, hoidsin end tagasi ja küsisin viisakalt: „Härra, palun öelge, kuidas te katusele saite.“

Ta ainult vaatas mind vaikides, kuni mul kuklas torkima hakkas. Viimaks ta lausus: „Redelit mööda. See on teisel pool maja.“ Seejärel, pööramata mulle rohkem tähelepanu, suunas mees taas pilgu üles.

Läksin ruttu teisele poole hoonet. Tagaseina vastas seisis tõepoolest üks viltune vana redel. Kuid selle tipu ja katuse serva vahe oli vähemalt poolteist meetrit; seega isegi kui ta redelit kasu-

tas – milles ma sügavalt kahtlesin –, ei seletanud see ikkagi, kuidas tal õnnestus mõne sekundiga üles katusele jõuda.

Miski maandus pimeduses mu õlal. Õhku ahmides pöörasin end kärmelt ringi ja nägin mehe kätt. Ta oli kuidagi katusele *alla* tulnud ja minu juurde hiilinud. Siis koitis mulle ainus võimalik vastus. Tal oli kaksikvend. Ilmselt valmistas neile naudingut süütute küllastajate poolsurnuks ehmatamine. Võtsin ta kohe ette.

„Hästi, härra, kus on teie kaksikvend? Ega ma mingi loll ole.“

Vanamees tõmbas kulmud kergelt kortsu ja purskas siis möirates naerma. Ahaa! Täkkesse läks. Mul oli õigus: vahele jäi. Ent tema vastus kahandas mu enesekindlust.

„Kui mul oleks kaksikvend, kas sa siis arvad, et just mina oleksin see, kes raiskaks oma aega mingi lolliga loba ajades?“ Ta naeris veel kord ja seadis sammud tagasi garaaži poole, jättes mu suu ammuli endale järele vahtima. Oli sel tüübil alles jultumust.

Ruttasin mehele järele. Ta sisenes garaaži ja hakkas vana roheline Ford-pikapi kapoti all karburaatori kallal nokitsema. „Nii et te siis arvate, et mina olen loll?“ ütlesin ma ja mu hääl kõlas sõjakamalt, kui olin kavatsenud.

„Me kõik oleme lollid,“ kostis ta. „Ainult et mõned inimesed teavad seda, teised mitte. Sina paistad kuuluvat nende teiste hulka. Kas ulataksid mulle selle väikese mutrivõtme?“

Andsin talle selle neetud võtme ja valmistusin lahkuma. Enne ma aga lihtsalt pidin tema saladuse teada saama. „Kas te palun ütleksite, kuidas te nii kähku katusele saite? See on minu jaoks täielik mõistatus.“

Vanamees andis mulle mutrivõtme tagasi, sõnades: „Maailm ongi mõistatus, pole vaja selle üle pead murda.“ Ta osutas riivulile mu selja taga. „Nüüd läheb mul vaja haamrit ja kruvikeerajat. Näed seal.“

Masendunult jälgisin teda veel hetke, püüdes välja nuputada, kuidas sundida teda mu küsimusele vastama, kuid ta näis mu kohalolekut mitte märkavat.

Lõin käega ja hakkasin ukse poole suunduma, kui kuulsin teda ütlevat: „Jää siia ja tee midagi kasulikku.“ Südameoperatsiooni sooritava kirurgi osavusega karburaatori eemaldanud, asetatas ta selle ettevaatlikult maha ja pöördus siis näoga minu poole. „Ole lahke,“ lausus ta karburaatorit mulle ulatades. „Võta see osadeks ja pane jupid sellesse nõusse likku. See aitab sul mõtteid mujale juhtida.“

Mu masendus lahustus naeruks. See vanamees võis mõjuda ärritavalt, kuid igav temaga juba ei hakanud. Võtsin nõuks seltskondlikkust üles näidata.

„Minu nimi on Dan,“ ütlesin ebasiira naeratuse saatel kätt tervituseks välja sirutades. „Aga teie nimi?“

Mees asetaskruvikeeraja mu väljasirutatud kätte. „Mu nimel pole tähtsust, nagu pole tähtsust ka sinu omal. Oluline *on see*, mis peitub nimede ja küsimuste taga. Praegu vajad sa kruvikeerajat, et karburaator lahti võtta,“ rõhutas ta.

„Küsimuste taga ei peitu midagi,“ sähvasin vastu. „Isegi mitte selle taga, mismoodi te sinna katusele lendasite?“

„Ma ei lennanud – ma hüppasin,“ ütles mees ükskõikselt. „Asi on maagiast kaugel, nii et ära hellita liigseid ootusi. Sinu puhul pean ma vist aga väga keerulist maagiast kasutama. Paistab, nagu tuleks mul eeslist inimene teha.“

„Kelleks te end õige peate?“

„Sõdalaseks!“ nähvas vanamees. „Muus osas olen see, kelle-na sa mind näha *tahad*.“

„Kas te ei võiks lihtsalt vastata ühele otsesele küsimusele?“ Asusin raevukalt karburaatori kallale.

„Küsi midagi ja ma teen proovi,“ vastas mees süütult naeratades. Kruvikeeraja libises mul käest ja ma vigastasin oma sõrme. „Kurat!“ röögatasin ma ja läksin kraanikausi juurde haava pesema. Vanamees andis mulle plaastri.

„Heakene küll. Saate oma otsese küsimuse.“ Otsustasin oma häält talitseda. „Millist kasu võib teist mulle olla?“

„Minust oli sulle juba kasu,“ vastas mees, viidates plaastrile mu sõrmel.

Siis mu kannatus katkes. „Kuulge, ma ei saa siin rohkem oma aega raisata. Ma pean natuke magama ka.“ Panin karburaatori käest ja valmistusin minekule.

„Kust sa tead, et sa pole kogu oma elu maganud? Kust sa tead, et sa praegugi ei maga?“ küsis vanamees mulle pingsalt otsa vaadates.

„Mis iganes.“ Olin liiga väsinud, et vaielda. „Siiski, enne kui lahkun, üks asi veel. Kuidas te seda trikki tegite, teate küll...?“

„Homme, Dan, homme,“ katkestas mind vanamees. Siis levis üle ta näo soe naeratus ning kõik mu hirmud ja masendus hajusid. Ta sirutas käe ja pigistas mu vigastatud kätt. Peagi hakkas mu käsi, seejärel käsivars ja kogu keha surisema. Mees lisas: „Oli meeldiv sind jälle näha.“

„Mis mõttes „jälle“?“ alustasin, kuid sain siis pidama. „Ma tean, homme, homme.“ Me mõlemad puhkesime naerma. Läksin ukse juurde, peatusin, pöördusin ringi, vaatasin vanamehele otsa ja ütlesin: „Head aega – *Sokrates*.“

Ta manas näole hämmeldunud ilme, ent kehtas siis lahkelt õlgu. Tundus, et talle see nimi meeldis. Lahkusin midagi lisamata.

Järgmisel hommikul magasin esimese loengu maha. Pärastlõunase võimlemistrenni alguseks olin aga ärkvel ja minekuvalmis.

Pärast tribüüniastmetest üles-alla jooksmist lebasin Ricki, Sidi ja teiste meeskonnakaaslastega higise ja hingeldavana jalgu, õlgu ja selga venitades põrandal. Harilikult olin ma selle rituaali ajal vait, kuid täna kibelesin jutustama neile eelmisest ööst. Ainus, mis ma öelda suutsin, oli: „Kohtasin öösel bensiinijaamas üht ebatavalist meest.“

Sõbrad olid rohkem süüvinud venitusharjutustesse kui mu väiksesse loosse.

Soojenduseks tegime mõned kätekõverdused, ülakehapainutused ja jalatõsted ning siis alustasime akrobaatikaga. Ikka ja jälle

läbi õhu lennates – kangil tiireldes, sanghobusel kääre tehes ja rõngastel uut, lihaseid pingutavat harjutuskombinatsiooni sooritades – murdsin ma pead nüüdseks minu jaoks Sokratese nime kandva mehe mõistatuslike vägitükkide üle. Minus pulbitsevad tunded hoiatasid mind temast eemale hoidma, kuid samas tahtsin sellest mõistatuslikust tegelasest rohkem teada saada.

Pärast õhtusööki lugesin läbi ajaloos ja psühholoogias kodus läbitöötamiseks antud materjalid, kirjutasin inglise keele referaadi visandi ja tormasin tulistvalu korterist välja. Kell oli 23.00. Sedamööda kuidas ma bensiinjaamale lähenesin, hakkasid minus pead tõstma kahtlused. Kas ta tõesti tahtis minuga uuesti kohtuda? Mida teha, et jätta endast mulje kui ülimalt intelligentsest isikust?

Sokrates seisis ukseavas. Ta tegi kummarduse ja kutsus mu käeviipega kontoriruumi. „Palun võta kingad jalast – see on minu juures kombeks.“

Võtsin diivanil istet ja asetasin kingad lähedusse, juhuks kui mul peaks tekkima tahtmine kiiresti plehku pista. Ikka veel ei usaldanud ma seda mõistatuslikku võõrast.

Õues hakkas kõvasti sadama. Kontori värv ning soojus moodustasid õdusa vastandi väljas valitsevale pimedusele ja kurjakuulutavatele pilvedele. Hakkasin end vabamalt tundma. Nõjatusin diivani seljatoele, öeldes: „Tead, Sokrates, mul on tunne, nagu oleksin sind kusagil varem kohanud.“

„Oledki,“ vastas mees, lükates mu meeles taas valla ukse, kus unenäod ja reaalsus üheks saavad. Ma vaikisin hetke.

„Tead, Sokrates, ma olen sind unes näinud.“ Vaatasin talle tähelepanelikult otsa, kuid ta nägu ei reetnud midagi.

„Paljud on mind unes näinud, nii nagu sindki. Jutusta oma unenäost,“ sõnas Sokrates naeratades.

Jutustasin kõik nii täpselt, kui mäletasin. Ruum näis hämmarduvat, kui kohutavad stseenid mu meeles elavnesid ja tuttav maailm taanduma hakkas.

Kui lõpetasin, nentis Sokrates: „Jah, väga hea unenägu.“ Enne kui jõudsin küsida, mida ta selle all silmas peab, helises bensiinjaama kell. Ta tõmbas keebi selga ja läks õue vihma kätte. Vaatasin aknast välja, temalt silmi pööramata.

Oli kiire reedeõhtune aeg. Tunglemine oli üsna suur, üks klient sisenes teise järel. Kuna mulle tundus totter seal lihtsalt niisama käed rüpes istuda, läksin vanamehele appi, kuid ta ei paistnud mind märkavat.

Mind tervitas lõputu autoderivi, kus oli nii kahevärvilisi, punaseid, rohelisi ja musti sõidukeid – sõiduautosid, kaubaautosid ja isegi välismaiseid sportautosid. Klientide tujud olid niisama erinevad kui nende autod. Ainult paar inimest paistsid Sokratese tundvat, paljud aga mõõtsid teda pika pilguga, otsekui märgates mehes midagi imelikku, ent samas määratlematut.

Mõned inimesed olid peotujus ja kui neid teenindasime, lõkerdasid nad naerda üle üürgava autoraadio. Sokrates naeris nendega kaasa. Paar klienti olid mornid ning nägid kõvasti vaeva enda ebameeldivast küljest näitamisega, kuid Sokrates kohtles kõiki ühtmoodi viisakalt – otsekui oleks iga inimene tema isiklik külaline.

Pärast keskööd autode ja küllastajate hulk vähenes. Kära ja sagina järel tundus jahe õhk ebaloomulikult vaikne. Kui kontorisse astusime, tänas Sokrates mind abi eest. Ma ei teinud sellest numbrit, ent olin rahul, et ta oli seda märganud. Ma polnud enam ammu kedagi millegi tegemisel aidanud.

Soojas kontoris meenus mulle meie poolelijäänud teema. Võtsin jutu üles, niipea kui diivanile potsatasin. „Sokrates, mul on paar küsimust.“

Mees pani käed kokku ja suunas oma silmad lae poole, otsekui jumalikku juhatust – või ingellikku kannatlikkust – paludes. „Millised,“ päris ta ohtes, „on sinu küsimused?“

„Noh, ma ootan ikka veel selgitust selle katuseasja kohta; ja miks sa ütlesid: „Meeldiv sinuga *jälle* kohtuda“, ning ehk sa rää-

RAHUMEELNE SÕDALANE – RAAMATUST EKRAANILE

INTERVJUU DAN MILLMANIGA

K: Miks on filmi pealkiri „Rahumeelne sõdalane“? Jutt käib ju sportvõimlejast, mitte sõdurist ega võitluskunsti harrastajast. Mida üldse tähendab rahumeelseks sõdalaseks olemine?

V: Sokrates ütles mulle kunagi: „Nimetan end sõdalaseks – rahumeelseks sõdalaseks –, sest tõelised võitlused, millega me silmitsi seisame, toimuvad meie sees.“ Seda on kinnitanud ka minu enda kogemus. Tee, mida ma oma raamatute ja nüüd ka filmi kaudu õpetan, seisneb selles, et peame õppima olema julged ja armastavad, sest nii selles maailmas elamine kui ka armastamine nõuab julgust.

Ma pean väga lugu sõjaväelastest, politseitöötajatest ning teistel sarnastel ametikohtadel töötavatest meestest ja naistest, kelle elukutse neid pidevalt meile kallite inimeste ja väärtuste nimel ohtu seab. Samuti imetlen inimesi, kes kulgedes oma isikliku ja vaimse kasvu rajal, pühendavad aastaid võitluskunstide vaevanõudvale treeningule.

Minu nägemist mööda on iga Maa peal elav inimolend mitmesuguste isiklike elukatumuste tõttu „rahumeelne sõdalasõpilane“, kes õpib, kuidas täita oma süda rahuga, et siis rahumeelse sõdalase kombel nii iseenda kui maailmaga silmitsi seista.

K: Mida võiksite öelda kogemuse kohta lasta oma raamatust „Rahumeelse sõdalase tee“ mängufilm teha?

V: Raamatute kohandamine filmi jaoks võib kujuneda kirjanikele parajaks väljakutseks. Teose kirjutamise suhtelisest üksin-

dusest, kus olin ise oma maailma ja loomingu peremees, koostööl põhinevasse filmikeskkonda üleminek osutus minu jaoks üsna harivaks kogemuseks. Olen õppinud lahtilaskmise ja tee pealt eest mineku väärtust, kui see teenib kõrgemat eesmärki.

Ühtaegu nii kunstilist kui ka kommertslikku eesmärki täitva filmi tegemine toob kaasa vägikaikaveo autori, režissööri ja produtsentide vahel. Nende väljakutsete tõttu võivad mõned autorid – eriti need, kellele jäävad kohandamise nõuded arusaamatuks – pettuda. Nüüdseks lahkunud romaanikirjanik ja ka mõningaid stsenaariume kirjutanud F. Scott Fitzgerald soovitas kirjanikele, kes tahavad, et nende raamatutest filmid saaksid, käsikirjad Hollywoodi suunas visata ja ise vastassuunas jooksu pista.

Aga minu enda kogemus on olnud siiski lõppkokkuvõttes positiivne. Ja mul on tekkinud väga suur austus kõigi kvaliteetse filmi loomisega seotud inimeste oskuste ja nende pühendumise vastu.

K: Viimasel ajal tundub vaimseid teemasid käsitlevaid filme üha juurde tulevat. Millised omadused teevad „Rahumeelsest sõdalasest“ vaimse filmi?

V: Mitmeid viimasel ajal valminud vaimseid või metafüüsilisi teemasid puudutavaid filme on näidatud üksnes piiratud publikuhulgale mõeldud paikades, näiteks kirikutes, või on filmid läinud kohe DVD-le. Teised vaimse suunitlusega filmid nagu „Ülestõusmine“ (*Resurrection*), „Talent“ (*The Natural*), „Unistuste väli“ (*Field of Dreams*), „Kire tiivad“ (*Wings of Desire*), „Kummitus“ (*Ghost*), „Fenomen“ (*Phenomenon*) ning „Vahe tera“ (*The Razor's Edge*) – ja nüüd ka „Rahumeelne sõdalane“ – on mõeldud kinodes levitamiseks ning jõuavad seetõttu tavapublikuni.

Isegi silmnähtavate metafüüsiliste elementideta filme nagu „Schindleri nimekiri“ või spordifilm „Ruby“ võiks nimetada vaimseteks, sest nad mõjuvad ülendavalt. Seega võiksime põhjen-

datult küsida, kas tegu on vaimsete või pigem vaimu ülendavaid hetki sisaldavate filmidega?

Raamatus „Rahumeelse sõdalase tee“ on kirjeldatud paljusid vaimu ülendavaid hetki, mis leidsid aset mu kolledžiaastatel. Ka film puudutab elu kõrgemale potentsiaalile suunatud elemente, teemasid ja õppetunde, pakkudes vaimutoitu neile, keda huvitab keha, meele ja vaimu terviklikuks lõimimine. Film räägib ka otsiva tavavaatajaga, ehitades sildu ihu ja vaimu, ida ja lääne, konventsionaalse reaalsuse ja ülemeeleliste võimaluste vahele.

Noor peategelane Dan esindab kõiki neid, kes otsivad midagi enamat, kes otsivad kõrgemat tarkust. Stereotüüpse sportlasest üliõpilasena käib ta pidudel ning elab aktiivset seltskonna- ja armuelu, kuid avastab seejärel tänu vaimsele katalüsaatorile, keda ta kutsub Sokrateseks, universaalsed tõed, mis täidavad ta südame rahuga ning õpetavad elama sõdalase kombel. Nüüd on lisaks raamatu lugejatele ka filmi vaatajatel võimalus Daniga sel formaatiivsel rännakul liituda.

K: Palun rääkige veidi ka filmi saamisloost.

V: Kui mõelda, kui väheste raamatute põhjal filme vändatakse, on peaaegu ime, et „Rahumeelse sõdalase tee“ raamatulehekülgedelt üldse ekraanile jõudis. Raamatus sisalduvate vaimsete teemade ja õpetuste tõttu polnud filmiks kohandamine ka üldse mitte lihtne. Selle trükkis ilmumise ja ekraniseerimise vahele jäi veerand sajandit.

Aastate jooksul on mitmed noored näitlejad ilmutanud huvi Dani rolli mängimise vastu, ning ma vestlesin ka paari stuudiojuhiga, kuid midagi konkreetset ei toimunud enne aastat 1986, mil loovutasin filmitegemise õigused David Welchile, produtsendiks pürgivale näitlejale ning kaskadöörile.

David paigutas raha sinna, kus oli ta süda, ning asus töökõlblikku stsenaariumi välja töötama. Nagu enamiku filmide tegemise puhul, tuli ka meil aastate jooksul ette tõuse ja mõõnasid,

kuni 2000. aastal võttis Sobini Films eesotsas Mark Aminiga projekti üle. Mark jätkas tööd stsenaariumi kallal ja pani kokku filmi tegemiseks vajalikud koostisosad: leidis režissööri ja osatäitjad, pani kokku võttegrupi. Sellise protsessi sujumine sõltub üheaegselt paljudest tegurist, sealhulgas ka puhtast vedamisest ja näitlejate hõivatusest.

Lõpuks olid kogenud režissöör, andekad näitlejad ja meeskond leitud. Raamat oli sügavalt puudutanud mitte ainult Mark Aminit, vaid mõjutanud ka režissöör Victor Salva, peaosasid mängivate näitlejate ja paljude meeskonnaliikmete elu. Nii et kõik filmiga seotud inimesed tegid oma tööd armastusega.

K: Kas stsenaariumi lõpliku variandi valmimisel oli mängus ka teie käsi?

V: Mina kirjutasin esialgse mustandi. Produtsent palkas ka mitmeid teisi stsenaariste, kes käsikirja ümber töötasid. Režissöör Victor Salva andis suure panuse stsenaariumi lõplikku viimistluse, enne kui film tootmisesse läks. Ja umbes kümme päeva enne võtete algust võttis ta mu esialgsest stsenaariumist ligi kümme lehekülge materjali – mõned repliigid ja terved stseenid – ning sulandas selle tervikpilti. Kõik need etapid olid osa protsessist.

K: Mil viisil sarnaneb film raamatuga ja millised on erinevused?

V: Peamine erinevus seisneb selles, et film hõlmab ainult osa raamatust – mu kolledžiaastaid –, siiski õnnestub filmil edastada ka suurt osa raamatu sisust, vaimust ja selle tähtsamatest sõnumitest. Need, kes tahavad tervet lugu, lugegu raamatut – või oodaku filmile järele.

Hoolimata lühendatud variandist, annab film hästi edasi loo dramaatilist tuuma – kirglikke heitlusi, õpilase ja õpetaja vahelist

üha tugevnevat sõprust ning ühe noormehe pühitsusteekonda kõrgema tarkuse ja avarama elunägemuse poole.

Igatahes saavad kinokülastajad kogeda sedasama seiklust, mida lugejad on kõik need aastad nautinud, ning Sokrates jõuab uute põlvkondadeni, meenutades neile seda, mis on elus tõeliselt tähtis.

K: Mida arvate Nick Noltest Sokratese osatäitjana?

V: Kaalusin lavastajaga aastaid mitmeid võimalikke näitlejaid, kes võiksid seda rolli mängida. Ka lugejatel oli Sokratesest, arhetüüpsest rahumeelsest sõdalasest, oma ettekujutus. Kujunes nii, et tänu õnnelikule juhusele sai Nick Nolte selle rolli endale. Esiteks seepärast, et ta on üks parimaid näitlejaid; teiseks seepärast, et tal oli selle raamatuga isiklik suhe.

Et Nick mõistaks oma tegelaskuju sügavamalt, andsin talle lugemiseks ka oma viimase raamatu „Sokratese rännud“ (*The Journeys of Socrates*), mis jutustab mu vana õpetaja elukäigust. Ja Nicki esinemine peegeldas Sokratese tegelaskuju sügavat mõistmist.

Üks suurimaid väljakutseid selle sõnumitest tulvil romaani filmiks muutmisel oli vältida „jutlustamist“. Niisuguse kangelasteoga suutnuks Nicki kombel hakkama saada vaid vähesed näitlejad. Tema hääles oli palju armastust ja rasketest elukogemustest ammutatud tarkust, ning viis, kuidas ta universaalseid sõnumeid edastas, toimis väga hästi. See valmistas mulle ja mu naisele suurt rõõmu, kui me filmi esimest korda nägime.

K: Kuivõrd te sarnanete filmis kujutatud Dani tegelaskuju-ga ja kuivõrd te temast erinete?

V: Esiteks on filmis mind sedavõrd tabavalt kehastav Scott Mechlowicz minust pikem. Ja tal tuli teha rolliks ette valmistudes

karmi füüsilist trenni. Ka ei saanud mina erinevalt filmitegelasest nii häid hindeid ja mu armuelu oli mõnevõrra tagasihoidlikum.

Kuna draama tuumaks on konflikt, satuvad võimlejad filmis vaidlustesse ning vastamisi seisavad ka Dan ja treener. Kuigi päriselus oli mu meeskonnakaaslastel, treeneril ja minul ka selliseid hetki, saime tegelikult suurema osa ajast hästi läbi. Oh, ja meie nii palju õlut ei joonud. (Vähemalt mina mitte – oma meeskonnakaaslaste eest ma ei räägi.)

Paljud põhikogemused ja -intsidendid nagu mootorratta-avarii on reaalsed – välja arvatud see, et mu jalavigastused olid isegi hullemad kui filmis kujutatud. Kõige tähtsam on aga see, et mu suhe Sokratesega, õpitud õppetunnid ja käsitlust leidvad kõrgemad tõesed peegeldavad kõik elemente mu enda kogemustest.

K: Kas te polnud mitte batuudihüpete maailmameister? Miks ei näe filmis batuuti ega akrobaatilisi hüppeid?

V: Tegu oli režissööripoolse praktilise otsusega, mis põhines kaskadöörade-dublantide kättesaadavusel ning sellel, millised alad võimaldasid Scottist (Dani rollis) kõige paremaid dramaatilisi kaadreid saada. Seega otsustas režissöör näidata rõngaid ja sanghobust, kuigi ette tuleb ka kaadreid teistest aladest. Pealegi ei maininud ma batuuti kuigi palju ka raamatus.

K: Kuidas kommenteerite filmi posterile kirjutatud lauset: *Tavalisi hetki pole olemas*? Kas selle pakkusite välja teie?

V: Otsus kasutada filmi keskse teemana seda lauset sündis koostöö tulemusena. See oli inspireeritud ühest raamatus kirjeldatud juhtumist, mis filmis ka kajastamist leiab. Lisaks seostub see lause ühe mu teise raamatuga, rahumeelse sõdalase igapäevaelu teejuhi ülesannet täitva teose „Tavalisi hetki pole olemas“ (*No Ordinary Moments*) pealkirjaga.

K: Kas teil on filmis mõni lemmikstseen?

V: Mul on mitmeid lemmikstseene – mõned neist panid mu naerma, teised liigutasid sügavalt. Kõik need stseenid olid täis lootust või meeleheidet, võitlust või võidurõõmu. On väga raske välja valida ainult ühte stseeni. Pealegi kujunevad igal raamatulupejal ja filmivaatajal välja omad lemmikud, sama tõelised ja tähtsad, kui seda oleks mis tahes minu poolt valitud stseen.

K: Mis saab edasi? Kas on oodata järge?

V: See on üsna võimalik. Vähemalt ma loodan. Kõik oleneb publiku vastukajast ja sellest, kuidas filmil USA-s ja mere taga läheb. Kui filmil on menu, näeme tõenäoliselt lugu edasi hargnemas. Ehk valmib kunagi ka film mu värskema teose „Sokratese rännud“ põhjal, mis käsitleb mu vana õpetaja iseloomu sepistanud ja tema vaimu karastanud odüsseiat.

Päris „Rahumeelse sõdalase“ taolist filmi polegi varem tehtud. See polekski saanud varem valmida. Praegu on õige aeg. See film ja teised, mis sellele järgneda võivad, pakuvad uutele huvilistele ja noorematele põlvkondadele vajalikke meeldetuletusi, jagavad lootust ja inspiratsiooni ning näitavad meile seda, milleks on võimeline inimvaim oma ärkamise teekonnal.

AUTORIST

Dan Millman on Berkeley California ülikooli vilistlane, ba-tuudihüpete maailmameister ja Võimlemise Kuulsuste Halli liige. Ta töötas Stanfordini ülikoolis võimlemisjuhina ja hiljem Oberlini kolledžis kehalise kasvatuse õppejõuna. Oma rännakutel, mille käigus ta külastas mitmeid maailma eri paiku, õppis Dan erinevaid võitluskunstistile ja joogat, samuti paljusid teisi inimese terviklikkust toetavaid distsipliine.

Dani arvukad, enam kui kahekümnes keeles avaldatud raamatud, sealhulgas „Rahumeelse sõdalase püha teekond“; „Elu, mida oled sündinud elama“ ja „Vaimu seadused“, on inspireerinud miljoneid lugejaid. Tema loengud ja seminarid – nii USA-s kui välismaal – on mõjutanud inimesi kõikidelt elualadelt, kaasa arvatud tervise, psühholoogia, hariduse, äri ja rahanduse, poliitika, meelelahutuse, spordi ja kunstide valdkonna juhte. Dan elab oma perega Põhja-Californias.

Daniga kontakteerumiseks, meililistiga liitumiseks või raamatute, audio CD-de, loengugraafikute ja muu teabe saamiseks külastage tema kodulehekülge: www.peacefulwarrior.com.